

Sămănătorul

Revistă Literară Săptămînală

Sumarul :

- N. IORGA. — Arta lui Ștefan-cel-Mare
G. VILSAN. — Călugărul (poezie).
VASILE POP. — Traiu (schiță din viața cerșetorilor).
I. CIOCÎRLAN. — Din munți : La stîna (schiță).
N. IORGA și I. SC. — Cronică.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

STRADA REGALĂ No. 6. (Hotel Union)

BUCUREȘTI

Ediție populară

||

Abonamentul 6 lei pe an

In Editura Institutului de arte grafice „MINERVA”

AU APARUT :

DRUM ȘI POPAS

Note de drum. — Schițe

DE

C. SANDU

A apărut :

ISTORIA LUI ȘTEFAN-CEL-MARE

POVESTITA POPORULUI ROMÂNESC

DE

N. IORGA

ȘI

tipărită pe cheltuiala Ministerului de Instrucție Publică.

SUMARUL :

CARTEA I. — Țara Moldovei până la Ștefan-cel-Mare.

- > II. — Tatăl lui Ștefan-Vodă. Tinerețta lui Ștefan.
- > III. — Domnia lui Ștefan-cel-Mare până la luptele cu Turcii (1457—75).
- > IV. — Luptele cu Turcii.
- > V. — Cei din urmă ani din viața lui Ștefan-cel-Mare.
- > VI. — Moștenirea lui Ștefan-cel-Mare.
- > VII. — Amintirea lui Ștefan-cel-Mare.

De vânzare la toate librăriile din țară.

Pretul : { Ediția populară 75 de bani
, de lux lei 2.50

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMÎNALĂ

Redacția și Administrația
BUCUREȘTI
Strada Regală. 6

SUPT DIRECȚIA UNCI COMITET

ABONAMENTUL.
6 Lei pe an

ARTA LUI ȘTEFAN-CEL-MARE.

De câte ori n'ai auzit, cetitorule, nu de la un călător american sau frances, căruia nu i se poate cere prea mult, ci de la oameni serioși, de la oameni cu însemnătate, cari s'au născut și trăiesc în România, cari sînt sau se chiamă că sînt Romîni, acest mare adevăr, așa de potrivit pentru ca piepții cămășilor scrobite să se umfle, decorațiile să țacănească mișcate, iar cozile fracurilor să filfie cu avînt: «România a făcut progrese uimitoare în ultimii ani, ea s'a ridicat la înălțimea unui Stat civilizat, etc., etc. Pe cînd înainte, etc., etc. (aici se grămădesc epitete sumbre, care fac pe ascultători să binecuvinteze Pronia cerească pentru că i-a scutit de a trăi pe niște timpuri ca acelea.) De câte ori, cetitorule, n'ai fost cuprins de o sfîntă mîndrie, judecînd cît de ticălos, cît de nemernic, cît de nedestoinic, cît de umilit și păcătoșit era neamul tău pînă ieri sau alaltăieri și ce nație model s'a înălțat, nouă-nouță, cu ochi de foc și aripi de oțel, de pe rugul unde arse pe dreptate tot trecutul rușinos?

S'ar putea crede însă că unui popor nu-i ajunge amintirea unei generații omenestî, sau a două generații, pentru a-și putea da samă de însușirile lui, pentru a-și putea descoperi scopul firesc al tuturor silinților ce le-ar face și pentru a căpăta încrederea neapărată că e în stare să-l atingă. Cum, adecă, înainte de oarecare date mari ale veacului al XIX-lea noi n'am fost nimic, n'am dovedit nimic, n'am săvîrșit nimic?

Și se va răspunde atunci de panegiristul a două generații cel mult, și iarăși cămășile scrobite se vor umfla, decorațiile vor țacăni și iarăși cozile fracurilor vor filfia în vînt: «Ba da, înainte de a fi modelul Balcanilor» — nu întrebunțez formula «Belgia Orientului» din cauza întrebunțării condamnabile pe care i-o dă o anumită presă —, «înainte de a fi copilul veșnic cuminte, Guguță cel silitor și modest al mamei Evropa, am fost «bulevardul creștinătății». Da, în depărtatul veac al XIV-lea am avut pe Mircea cel Bătrîn, care a ținut cel d'in-

tăiu o oaste permanentă, în al XV-lea pe Ștefan-cel-Mare (și ce bine-î cunoaște isprăvile oratorului!), în al XVI-lea pe Mihaï Viteazul. Apoi — va adăugi el mai domol — «aū mai fost Matei Basarab și Vasile Lupu, cari aū introdus limba românească în Biserică, în locul slavonei: am avut pe Brîncoveanu care a murit pentru legea creștină. — Și... — Cum, nu e destul?»

Nu, nu e, dragă domnule.

Întăiu pentru că Mircea n'a ținut oaste permanentă, pentru că Matei Basarab și Vasile Lupu au sprijinit din răspuțeri limba slavonă în Stat și în Biserică, pentru că moartea lui Brîncoveanu o cunoști după legenda poporului. Mihaï a fost un strălucit viteaz, iar în Ștefan neamul nostru a avut pe Carol-cel-Mare al său. E foarte drept. De aici nu urmează însă alt ceva decît o mare, adevărată, adîncă datorie de recunoștință fața de acești fruntași ai tuturor vremilor prin care am trecut. Mîndria *pentru noi* nu urmează însă din însușirile lor. Ca să fim mîndri trebuie alt ceva: trebuie cunoștința că de la un capăt al trecutului la altul, de la Mircea-Vodă până la Regele Carol, noi am avut o putere sufletească roditoare, că am produs, am primit cu bucurie, am păstrat și dus înnainte o cultură. Înțelegeți bine: o cultură *a noastră* și o cultură neîntrepută, luminînd învingătoare prin rîndurile, menite, peirii, ale oamenilor.

Și această cultură am avut-o, până ce ieri, în rîvna de prefacere, am pus-o, ca pe o haină prea mult purtată, pe rugul purificator al prefacerilor.

De aceasta trebuie să ni pară însă rău, să dregem întru citva prin căința noastră de azi greșala — fie și greșală generoasă! — de ieri. Astăzi, cînd privighem la mormîntul lui Ștefan-cel-Mare, cînd amintirea noastră recunoscătoare îngenunche pe piatra de marmură a mormîntului de la Putna, să ne gîndim, pentru a fi mîndri, și la cultura care a împodobit acel veac puternic și fericit.

* * *

În Balcani se făcuse pacea supunerii față de Turci. Nu numai că oștile creștine nu mai mergeau supt steagurile lor, nu numai că Scaunele stăpînitorilor încoronați erau goale, — dar viața culturală fusese întrepută aproape cu totul. Nu se mai scriau cărți, nu se mai clădiau biserici: și acesta din urmă era adevăratul semn al morții. Ardealul, zguduit adesea de răscoale, trăia, putem zice, numai prin harnicul negoț și meșteșug al Sașilor. Partea din Regatul polon care se afla lîngă granițele noastre n'avea griji mai înalte decît a banului

și în cetățile Craiului se străduiau să cîștige, nu Poloni adevărați. ci Germani, Armeni și Evrei.

Atunci Ștefan-cel-Mare, ca mulțamită și pomenire a biruințelor sale, și-a înălțat mănăstirile, și o puternică lumină a pornit din ele asupra țerii întregi.

Căci o mănăstire din acel timp și de supt acest Domn nu e numai un lăcaș pentru călugări și nu înfățișează numai un gând de închinare. Clădirea de cărămidă și de piatră e o îndeplinire a Frumuseții: frumoase sînt icoanele de pe părete, acele multe icoane care îmbrăcau, ca un minunat covor, și pe din afară biserica: frumoase sînt săpăturile, ciubucele împleticite de-asupra ușilor lăsate joase în părății groși pentru ca închinătorii să pătrundă cu frunțile plecate și sufletul smerit; frumoase sînt roatele de smalt galbene, verzi, cu dobitoace fantastice din zodii și povești, care se înșiră, ca diadema pe frunte, supt streșina ocrotitoare, șindilită cu șindilă mărunță și deasă, ca o platoșă, ca o zale de ostaș: frumoase sînt steagurile de biruință, dăruite pentru cinstirea pașnică a sfîntului care are hramul, frumoase odăjdiele din vechi stofe scumpe, ales cusute cu fire de aur: frumoase, crucile săpate: frumoase, potirele, vasele sfînte, legăturile moaștelor, frumoase clopotele greoaie, din arama cărora se desfac măiestrite slove chirilice. Frumuseța ca și sfîntenia stăpînește biserica întreagă, și casele de locuință, și zidurile împrejmuitoare, și turnurile de pază. De jur împrejur rîde un colț frumos de țară, ales de ochi domnești cari înțelegeau frumuseța. Și călugărul meșter, iscusitul «tachigraf» și caligraf, robit de nevoia lucrurilor frumoase care se desface din tot ce se vede, se supune unei chemări mai înalte și, întingînd pana în aur, în albastru, în roș, în cerneala cernită, scrie — *zugerăvește* — pe «vălul» trainic al pergamentului luciu, în fața căruia, dulce la pipăit, pare că mai trăiește mlădierea și strălucirea vieții, slove frumoase. Unele din ele spun numai veșnicul Cuvînt al lui Dumnezeu: altele, mai puține, se unesc între ele pentru a vorbi despre biruințele ctitorului, în frase slavone scurte, dar, și ele, frumoase.

La pomenirea din 2 Iulie 1904 a lui Ștefan-cel-Mare, unii vin cu cărțile lor, cele mai multe nespuse de rele, o adevărată profanație — dar cine ar putea să spuie cu izbindă un

Odi profanum vulgus et arceo?

—, alții cu munca lor organizatoare, atîția cu dorința de a se vorbi de dînșii (represintăție de vanitate, dată cu «binevoitorul concurs» al lui Ștefan-cel-Mare). Un architect de loc din Bucovina, d. Vladimir

Mironescu, a voit să aducă, din parte-î, un album de acvarele cuprinzînd toată moştenirea artistică ce ni-a rămas de la Ştefan-cel-Mare.

Pentru aceasta a străbătut toată ţara şi a cules în întregime munca pentru frumuseţea a Romînilor din vremea lui Ştefan: acvarelele sale sînt vrednice de originalele după care au fost zugrăvite. Albumul e aproape gata, şi în el se cuprinde, pentru noi şi pentru străinătate, o mare revelaţie de veche artă românească.

Veţi zice: unde e albumul? Şi un cetitor la o sută va dori să-l cumpere.

Cetitor rar — unul la o sută —, albumul e la d. Mironescu. Ceî ce l-au îndemnat să-l facă, nu-l pot tipări. Şi d. Mironescu, care e om sărac, nu-l poate tipări, şi editorii noştri, săraci sau bogaţi — ba unii cît de bogaţi! —, nu-l pot tipări. Şi nici publicul nu-l poate tipări, fiind-că banii îi sînt de nevoie pentru trăsuri şi rochii şi drumuri în străinătate, pentru moftul obraznic şi fudulia stearpă. Trebuie 40.000 de lei, şi n'are cine-î da.

Deci albumul nu se va face, ci va rămînea în cartoanele d-lui Mironescu. Precum nu se va face nici şcoala lui Ştefan-cel-Mare, care va rămînea în trei pagini ale «Sămănătorului» şi în menţiunea de contabilitate că Ministeriul de Instrucţie mi-a înaintat pentru dînsa un mandat de 500 de lei, pe care nu-l voi încasa — căci o şcoală nu se face cu 500 de lei —, ci-l voi restitui Ministeriului, care a rămas izolat în bunăvoinţa lui.

Ah! Doamne, cît entusiasm zace în oamenii cu carte şi cu stare ai poporului românesc! Entusiasm mare, şi cald, şi guraliv, şi hărăios.... *Şi ieften!*

N. IORGA.

Din „AURORA LEIGH“ a Elisabetei Browning

... Nu facem bine
 Fiind negeneroşi chiar faţă de o carte,
 Şi socotind cîştigul de la ea, — atîta cîştig
 Fiîndc'am cetit atîta. Măi curînd
 Cînd uiţi măreţ de tine însuţi şi te cufunzi
 Prăpăstuit, orbeşte în adîncul cărţii,
 Împătimit de-a ei frumuseţă, de sarea-î de adevăr, —
 Vezi, atunci capeţi tot binele ce stă ascuns în acea carte.

CĂLUGĂRUL

Mă dor privirile-ți atit de blinde —
Căci văz iubirea licărind în ele...
Eu am zdrobit puterea vieții mele. —
Știu, lin mingiile minile-ți plâpînde,
O fragedă garoafă ți-este gura
Și pe obraji ți-a înflorit răsura:
Scăldată ești în roua dimineții.
Eu, toată viaț'am închinat-o jeli.
Și suptiați îmi sînt obrajii feții,
Gălbui ca filele de evanghelii.
Eu sînt mișcat cînd sunete de clopot
În rugăciuni mă află la utrenii,
Sau cînd s'adună'n liniștitul ropot
Bătrîni călugări cuvioși la denii...
Tu, ești frumoasă... Fața ta-î o floare...
Nu-ți par eu întruparea unei iezme?
Eu amețesc la razele de soare,
Dar mă îmbăt de sfintele mirezme.
Cînd slujba o ascult umil în strană.
Izvor de rugî îmi răcorește buza,
Și aș rămîne, veacuri, ca o stană.
Pe sufletu-mî rănit s'așterne spuza,
Și umedă privirea mi se duce
Cu sete dureroasă către cruce...
Iubirea te pîndește 'n altă parte,
Căci firea drumul și-l urmează veșnic.
Eu mă topesc ca luminarea 'n sfeșnic
Și capătul feștilei nu-î departe.
Curînd, pe ușa mea voiû pune ivor
Și drept pe pat, cu minî încrucișate,
Voiû dobîndi iertarea de păcate,
Și voiû muri. Atunci veni-vor
Călugări triști' cu pletele cărunte:
La cap se va topi în lacrămî ceara,
Din pom cădea-vor flori pe mine, seara.
Se vor lipi de galbena mea frunte.
Nu buze fragede, ci buze crețe...
În cinturi în mormînt or să mă culce...
Fugî d'innaintea mea, ispită dulce!
Îmi face rău atita tinereță....

TRAIŪ

— SCHIŢĂ DIN VIAŢA CERŞETORILOR —

II

Sărac, sărac, dar dă multor bogați înaintea, căci, pe cînd boierii stau în năduful oraşului, Şchiopul are o casă aşa nu departe de centru, în-cît par'că locuieşte la țară. Aceasta din pricină că lui îi place la aier curat.

Dar și casa lui, e casă, nu glumă !

O vezi și te întrebă : ce fel de casă-î ? Căci, așa cum stă ea singură retrasă, cu tichia cea de paie în cap, e tocmai ca o cucoană cu pălăria de paie dată pe ceafă.

Dar în ce nu se aseamănă cu cucoana ? Are două geamuri, doi ochi, în fiecare parte a ușii, și o ușă cît o gură de cucoană. Obrazul ei e alb văruiat, ca al unei cucoane ; și pălăria de paie îi stă pe cap ca și cînd cucoana ar fi gata să cînte : «de la beat cîrciumă vin, cu partea într'o căciulă».

Ca să aibă aierul și mai țanțoș, cucoana are în gură o lulea (cotul unui olan de sobă îi iese prin colțul de sus al ușii). Și pe luleaua asta pufăie dumneaiei, de e gata să-î vină amețeală.

Hei ! dar mai adineaori să o fi văzut : trecuse o trăsură prin strada de alături, și madama de bucurie era p'aci-p'aci să scape luleaua din gură : așa începuse să țopăie, gata-gata să-și dea pălăria și mai pe ceafă și să chiuiască.

Păi, la drept vorbind, s'a mai văzut așa casă ? !

Asta e încă de pe vremea Nemților cu coadă ; ba încă e chiar de mai înaintea lor, de pe vremea cînd abia începuse să mijască cozile Nemților.

* * *

Şchiopul, cam chefliu, ca omul care după cîştig s'a cîstit cu cîteva țuici, dă brînci ușii și intră grăbit ca să nu cadă în drum ; s'așează pe scaun, și, dezlegîndu-și piciorul de lemn, îl reazimă de masa șchioapă. Frecîndu-și ochii de usturimea fumului, el geme înăbușit :

— «Uf ! da ce-î asta, fă ? ! ce e vre-o șuncă pe aici, de vre-î s'o afumî ? !»
Și începe să-și numere banii pe dibuite, încrețind fruntea de tăria fumului : «Unu, doi, trei... Uite al dracului, că ăsta-î ban bulgăresc, fir'ar al...»

Nevasta lui, îmbrăcată în zdrențe, stă în fața sobei rupte și suflă ca o vijelie s'ațîțe focul. Înăbușită de fum, femeia se răpede la ușă

o deschide și îmbucă o gură de aier... Cerșetorul, pierdut în norul de fun, se uită după ea, murmurând «cinci, șase...» «Ce, fa, nici un foc nu mai știi să ații? Hei, comedie ca asta! Uite: Stana lui nea Gheorghe a făcut dăunăzi un foc de i-a ars casa pînă în temelie, și tu nici două surcele nu poți aprinde?!... Șapte, opt, nouă... trăsni-l-ar, ăsta-î ban grecesc!»

Din ușă femeia, înaltă, plină, negricioasă, cu obrazul ca mîncat de molii, cu privirea cruntă, îl măsoară prin negura de fum și mormăie:
— «Haide-hai! iar te ustură ceafa? Vezi să nu mănînci alt ceva în loc de fiertură.»

Nu, asta nu e semn bun azi. «Se vede că iar s'a sculat azi dimineață muierea cu fața în jos, de mormăie așa», se gîndește Cerșetorul. Și ca să nu-î dea prilej de ceartă, mai bine închide gura și tace, uitîndu-se prin casă.

Și-î vine să se mire. De unde, d'afară, părea veselă, din năuntru văzută, casa doar că nu plînge.

Adecă plînge în toată regula, că pe geamuri i se scurg lacrimile în jos, pe păreți curg alte lacrimi; cine știe ce păcate...

Și în zidul din dreapta are o gaură, o rană, astupată ca vai de lüne cu zdrențe... Dar toate sînt zdrențe în casa asta: patul e de zdrențe, pe masa șchioapă e o zdreanță; pe icoană e o zdreanță. Curg zdrențele de pretutîdeni, cum ar curge niște lacrimi de cirpă. Unde te uiți, vezi doar lacrimi și lacrimi.

«Hei», se gîndește Șchiopul: «cine poate judeca după o față veselă, ce-î în inima rumînului!»

Dar cu toate ăstea lui îi sticlesc ochii de țuică: și are un chef de vorbă, lucru mare! D'aia și zice răstit:

— «Haide, fă, dă mai iute cu mîncarea. E gata azi, orî ba?!»

Femeia s'apropie încruntată și trîntește o strachină pe masă. zicînd:

— «Așa hai? mîncare știi să ceri, dar, de adus ceva bani în casă... Ce-s ăștia? pe ălalți i-ai băut!..»

— «Ho, făăă», zice el, și dă să o împace glumind: «stai să nu mai fie și altă gură la masă, că destul sînt gurile noastre!»

Și, întinzîndu-se, iea o bucată de carne, ca să-și astupe gura. Mușcă din bucată, dă să o rupă, trage, întinde de ea ca de un dușman: degeaba.

Stă o clipă să răsufle și, apoi, lăsînd frica la o parte, zice batjocoritor:

— «Fie că bună, trainică e carnea asta; duce la tăvăleală. Par'că o aleseși anume pentru mine!»

Dar, cum ea tace încruntată, el zice, zîmbind batjocoritor:

— «Ce, soro, te-ai mîndrit : azi ești așa fudulă de urechi, că nu mai auzi romînește?!»

Și, văzînd că dînsa nu mai răspunde, Cerșetorul adaogă cu un aier nevinovat, ca de fată mare :

— «De la tăbăcări o cumpărași carnea asta, fetico? Sărmănica! Vezi? cum se gîndește ea la mine : a văzut că-mi trebuie o talpă nouă, și a făcut ce a făcut ca să cumpere în loc de mîncare o piele pentru cizma mea... Mititica!..»

Femeia cu ochii scăpărători îl fulgeră, tunînd :

— «Taci! că te zintesc!» și ridică palma; — «carnea-î proaspătă, bună!»

Acù nici el nu știe ce să mai creadă despre carne; căci, după cum ține nevașta lui palma de ridicată, carnea îi părea a fi cu mult mai bună; e pe puțin ca pandișpanul de gustoasă. Vezi comedie: nici el nu știe: «să nu mai zică nimic, sau să mai tacă?». Stă și cumpănește...

Azi nu prea e de glumit. Poftim de ai curaj dacă te țin balamalele, cînd îți stă o mîna așa peste drum de obraz.

Curagiul? așa! păi la el curagiul e lucru obișnuit! Ce ar mai înjura el acuma odată: numai de n'ar sta mîna aia așa de ciudat!

Bine dar e o adevărată rușine! el, stăpîn, el bărbat, să-l sperie o femeie? se poate!? Nu se poate! și se răstește :

— «Cine cînta în casă, fă? găina ori cocoșu!?»

A spus o vorbă mare; așa că femeia, uimită de atîta îndrăzneală, lasă mina în jos. Dar iute se reculege și, punîndu-și pumnii în șolduri, strigă în fața cerșetorului:

— «Afară cîntă cocoșul, în casă cîntă găina!»

— «Așa e!», se gîndește el; «trebuie să aibă ea dreptate; aminteri n'ar răcni așa. Dar se poate oare ca un bărbat să se dea învins?! Păi unde se trezește ea? în Vlăsia?» O să o învețe el să vorbească mai pe «îndelegate».

De astă dată a mormăit vorba, și a mormăit o vorbă mare, căci femeia îi viră pumnul supt obraz, strigînd :

«Mă, mă sfrijitule..., bagă de seamă că te cîrlesc!»

Dar Cerșetorul par'că tot a mai prins curagiū, căci, în loc să fe-rească în lături, clipește numai; ba încă se uită la pumn, par'că nici nu l-ar cunoaște, și, luîndu-și inima în dinți, zice, mirîndu-se:

— «Bravos, frumoase mînuși negre ai!?»

Na! că s'a trecut de glumă! Femeia scrișnește, răpède pumnul în obrazul Cerșetorului, și-l prăvălește de pe scaun.

Glumă — glumă, dar cerșetorul de astă dată se simte grav atins.

Totuși, ameuțit cum e, se ridică încet, și, așezându-se pe scaun, o întoarce pe foaia cealaltă, rînjind umilit, împăciutor :

— «Ei, lucru naibii : hai, fă, să ne împăcăm, că văd : bașca vorbim, bașca ne înțelegem ! Ce ți-e și cu vorbele, ziceai că mă cîrpești, și cînd colo doar că nu-mi rupeseși fălcile...»

— «Tii ! păi asta-i prea de tot !» Femeia vrea să-l vadă măcar plîngînd, măcar supărat, înjurînd, și el mai rînjește încă ! ? Fir'ar afurisit de ciine ! Scrișnînd zăcește ușa de perete, se răpède și-l înșfacă de mijloc, răpezindu-se să-l zvîrle afară.

Bărbatul se răstignește cu brațele în ușa, ținîndu-se deznădăjduit, și dă să o imblinzească :

— «Stai, fă, fetișo, afară mă văd vecinii. Bate-mă innăuntru, dacă nu e alt chip... Stai că nu te mai necăjesc.»

Femeia, căznindu-se să-l dea afară, geme supt sforțări :

«Așa mă fierbi tu zilnic.»

Și-l îndeasă cu toată puterea : dar, văzînd că nu-l poate birui, se preface o clipă înblînzită, și-l slăbește din brațe, gîfîind.

Cerșetorul oftează ușurat, crezînd că s'a sfîrșit cearta, și, dînd să se lase pe scaun, mormăie :

— «Tu cauți pricină : mă gonești, iar mă chemi, și apoi iar te slutești la mine degeaba...»

— «Mă i-ascultă !!»

— «Ce, fă, sluto !?»

De astă dată s'a trecut ori-ce măsură.

Femeia, sărită din țîțînă, strigă furioasă :

— «Măa ticălosule !» Scrișnînd, punîndu-și toată puterea, dintr'o dată îl rostogolește afară, și, dîndu-i o lovitură de picior, strigă : «Na-ți pașaportul, rînjitule !», și zvîrle ușa în broască.

... Șchiopul, dat în brînci, alunecă o bucată, pînă se oprește, se tîrește înapoi, s'apropie de zid, dînd să se ridice ca de o căzătură obișnuită, și caută să o întoarcă pe glumă, zicînd, tare, că să fie auzit :

— «Hehê, va să zică așa sînt pașapoartele fă ! ? Aoleoo, cît am fost soldat, numai pașapoarte primiam, și eu staaaam ca prostu. În loc să plec !... hă-hă-hă !»

Apoi mai așteaptă puțin, se ridică încet, într'un picior, stă așa sprijinit de zid, și, văzînd că s'a sfîrșit de tot, oftează, zicînd cu un zîmbet rugător, descuragiat :

— «Fă, barin zvîrlă-mi și piciorul, dacă mă gonești...»

DIN MUNȚI

— LA STÎNA —

Cînd am intrat în tîrlă, baciul scotea cașii din crintă, și-i așeza frumos pe gratiile de nuiete spre a se svînta; iar strungarul își pregătia gălețile pentru muls oile...

— Ei, cum ai odihnit la noi, oaspete bun?

— Cum să odihnesc, moș baciule? Ia ca'n stîna cînd cearcă lupii...

— De, domnișorule, așa-î traiul ciobănesc... Îi erta și dumitale!

— Las' bade baciule, nu mai duce grijă; căci, după cum mi-a spus, pe domnișorul nostru putea să-l ducă moș Gavrilă în brațe ca pe un copil cuminte, până la birlog.

— De, stăpîne, ostenit ca omul nedepins cu truda drumului de munte... Eu mă temeam că nu s'o fi putut odihni de-atîte chiote și lătrături... Dar bine c'o fost așa, Doamne ferește de mai rău!

— Și eu am zis tot așa, moș Radule; dar: paza bună trece primejdia rea. Desară mă culc colea în tîrlă!

— Ori la păstrăvi pe lacul zînelor, după cum spunea stăpînul. Dar oricum tot bine o să fie. Ia poftim de gustați cite-o țîră de urdă și caș proaspăt pînă vom mulge cele oițe; și apoi vom stărui și împrejur de masă.

Oile intrase în strungă, iar cei trei ciobani vin de-și ieau gălețele atîrnate în prepeleacul din fața tîrlei.

Baciul se duce să gătească ceva pentru prînz, iar stăpînul îi ia locul la muls...

După închegatul laptelui, ne-am așezat să gustăm ceva.

Cum văzui merindele pe masă, prinsei a'nfulica de zor; moș Soare mîncă și nu prea... Stătea așa dus pe gînduri...

— Ce ai, moșicule, de nu te-așezi mîncatului... Unde te poartă gîndurile..?

— Ca omul cu grijă, Domnișorule! Baciul îmi spuse veste cam rea.

Niște hăramuri de vaci n'au venit asară la tîrlă, și uite pînă la vremea asta nu s'au arătat nici vitele, nici băietanul care le poartă.

— Numai de-asară și pînă acum sint în primejdie...?

— Lucru ce se poate întimpla.... Pe aici, prin munți, fiarele-s lacome și îndrăznețe. Urșii mai ales strică vitele ziua 'n namiaza mare....

— Cum se poate,.... de lupi am auzit să mînce vite, dar de urși nu.... Știam că ei se trag la poame, la miere și altele.

— Eu, uite, am văzut cu ochii cum niște boale de urși au prăpădit douăzeci și mai bine de vaci.

E de mult de atunci; nu-i vorbă, dar, cînd mi-aduc aminte, mă 'ntior... Eram flăcăiandru și slujiam ca cioban la un stăpîn bogat care, pe lingă turme de oi, avea și vaci frumoase de prăsilă. Într'o vară, pe la Sin Pe-

tru, băietanul care păzia vacile le prăpădește și sara vine la tîrlă fără ele... A doua zi ne-am împărțit și cițiva ciobani în căutarea lor...

Și-am căutat toată ziua cea pînă cînd abia pe sară dau de urma lor dusă în spre Poiana Stîncei, în munți, departe de tot de tîrla stăpînului.

Și ce loc de primejdie Poiana Stîncei! O așezătură de-asupra unui munte de piatră, unde nu te poți duce, dar nici întoarce decît numai pe muchia îngustă a unei stînci cu prăvălișuri prăpăstioase de o parte și alta...

Și hăramurile, ademenite de iarba ce crește din belșug acolo în roto-colul de poieniță, s'au fost cocoțat pe locul cel blestemat...

Ajunsesem chiar în marginea coastelor repezi și stîncose; dar cînd să las poala codrului și să 'ncep suișul pe poteca de pe creasta de stîncă, numai ce aud în urma mea prin codru pîrîituri de vreascuri... Mă 'ntorc puțin în desîș și caut să văd de n'or fi din vitele rătăcite...

Prin încilcirile de ramuri dese nu puteam să văd nimic; dar mersul greoiu s'apropia.

Cînd i-au sama bine, văd că, în loc de vite, eu așteptam pe un urs citu-mi-ți namila...

Nici nu știu ce-oiu fi făcut. Mi-aduc aminte atît că m'am pomenit în vîrfurile unui brad... Ursul, care, ori că nu m'a văzut, ori că a fost cuminte, a 'nceput să tot miroasă pe jos îndreptîndu-se spre poteca Poienii...

În marginea rîpei se opri. Mai mirosi prin prejuri, se mai suci și apoi cercă să se urce într'un molift cu cetina deasă de tot...

N'apucă să se cațere bine de tulpina crăpată a copacului, și de sus s'auzi un mormăit supărat... Se opri atunci o clipă și cercetă cu luare aminte în desîșul de de-asupra-î. Răspunse și el pe aceeași limbă și se lăsă binișor la pămînt...

În moliftul unde voia să se urce, se vede că era altă rudenie de a dumnealui. Nevoind să-l supere, trecu înaintea și se îndreptă spre poteca Poienii...

Acum mă gîndiam cum mi-a ajutat Dumnezeu de m'am întors iar în codru, căci altfel mă apuca acolo în poiană, de unde nu era chip de scăpare. Chiar de nu s'ar fi dat fiara la mine, dar mă zdrobiau vitele în frămîntarea lor de groază...

— Dar nici sus, unde steteam, nu-mi era bine... M'aș fi coborît jos s'oi ieau la fugă, însă mă temeam să nu mă simtă cel de lingă mine, din molift... Măcar că n'aveam ca armă de apărare decît o secure în briu, mă gîndiu că-î mai cuminte să stau pe loc unde mă găsim.

De sus, de unde mă suise frica, vedeam tot spre Poiană. Vacile, împreștiate pe de marginea coastelor drepte, mugiau de jindul vițelușilor cari nu le supseser de două zile, iar taurul, tovarășul lor de pază, se purta printre ele mugind de saimă și mirosind zgomotos...

Jigania, care ajunsese aproape de jumătatea suișului, se oprește în drum, lipindu-se cu pieptul de stîncă.

Dar vitele l-au zărit... Boncăind îngrozite, au rupt-o de goană furnicând de colo pînă colo pe fața Poienii. Singur taurul se puse de pază în pragul potecei... Și ce frumos era în statul lui de apărare!

Înțepenit pe picioarele de dinnainte și cu gîtul încordat, aștepta, gata de-a străpunge dușmanul.

Fiara însă scoboară la vale și se urcă în cel d'întăiu molid din marginea potecei. Știa bine că prada n'o să-i scape. Oricînd, tot pe acolo pe dedesupt trebuia să trecă...

Acum nu știam ce să mă fac. Sara s'apropia și eu steteam în copac alături cu cei doi pindari. A trebuit fără doar și poate să stau pe loc, unde m'apucase vremea.

Aproape de sfințitul soarelui, vacile s'adunară buluc spre coborișul potecii. Zorite de dorul vițelilor și de ugererele care plesniau de bielșugul laptelui, începură să îndemne spre coboriș....

Taurul cercă să se împotrivească la început, dar, luat în coarne de vacile nerăbdătoare, începu să miște la vale pe creasta stîncii...

Pășind încet și cu băgare de seamă, se înșirase toate vitele pe clinul lunecos. De odată însă fruntașul se oprește. în cale. Ajuns în locul de unde se întorsese ursul, miroasă zgomotos pe nările largi și boncăie de ciocotesc adîncimile goale. Din urmă, vacile pierd iar răbdarea și încep a se împunge una pe alta. Șirul se îndeasă pînă se rupe, și parte din vite se prăbușesc pe-o coastă și alta a rîpilor.

Taurul, speriat de la spate, rupe iar pas. Ajuns în pragul desîșului, se oprește o clipă, încordînd gîtul în semn de apărare. Apoi, ca biciuit de foc, săgeată în goană spre desîș, și celelalte vaci asemeni.

Dar, cu toată iuțea goanei, dihăniile ascunse în cetin făcură sărituri cu meșteșug... Cel din marginea coastei se încheștă în spinarea taurului, iar vecinul prinse una din vaci.

Și, Doamne! ce moarte groaznică pentru biete vite căzute în labe de urs.

Gonesc nebune prin codri, cu gînd că doar va fi chip de scăpare, dar în cele din urmă cad doborîte. Atunci fiara li sugă sîngele pe'ndelete.

Seara tîrziu, cînd am crezut că n'o să mai dau ochii cu dihăni, am coborît și eu din brad. Ajuns la tirlă, n'am găsit decît numai cinci vite, din douăzeci și mai bine. Mai multe au pierit căzute în prăpastie.

— Dacă-i așa, ai dreptate să fii îngrijat, moș Soare!

— Ce-o vrea Dumnezeu!

Zicînd, se sculă de la masă și se întoarse cu fața spre răsărit ca să se închine. N'apucă să împlinească semnul crucei, și din spre Valea Cerbului se auziră mugiri și răget de vite...

Fără să mai zică o vorbă, se repezi în tirlă și ieși cu pușca în mină Baciul și strungarul fiind pe aproape, dădură și ei fuga spre colibă, în-narmîndu-se cu ciomege și securi.

— Tot vorba dumitale, stăpîne... Urșii au stricat vitele... Ia auzi ce

orăcâit... Vacile vin spre tîrlă; te pomenești că ni-o aduce vr'un urs aci plocon.

— Nu face nimic, bade baciule; noi să-î zicem bun sosit...

Moș Soare și cu cei doi tovarăși se îndreptară atunci spre muchea coastei din dreapta stîncii, din cotro venia mugetul și boncăitul vitelor, iar eu; cam pus pe gînduri, mă îndreptaiu spre tîrlă...

De și ajunseseam la adăpost, totuși nu mă simțiam bine de loc. Mă gîndiam că, de or fi urși, după cîte auzisem de la moș Soare, jigăniile acestea pot ajunge până să mă întrebe și pe mine de sănătate.

Aveam însă nădejde în moș Soare și ceilalți tovarăși, cari alergau într'o fugă. Nu trecură de partea cealaltă a dealului, și pe zare începură să furnice vacile prăpădite, care, cu ochii holbați, cu limbile scoase și cu cozile ridicate, alergau năprasnic în vale spre țarcuri. După ce sar în ocoale peste garduri pe unde apucă, tot nu se pot ostoaia. Se opresc numai cîte-o clipă, se întorc privind cu groază spre locul din cotro vine boncăitul celor prinse de fiare și-apoi, pufnind speriate, gonesc nebune, luîndu-se în coarne una pe alta, în vreme ce zbieratul vitelor încolțite s'auzia tot mai aproape.

Ciobanii și cu stăpînul, în suișul lor de goană, ajunseră pină aproape de creasta culmei. Cînd să intre în desiș, îi văd că se răzlețesc o clipă unul de altul, dosindu-se pe după tufanii de mesteacăn. Moș Soare se puse într'un genunchiu și luă pușca la ochi, ridicînd amîndouă cucoașele... Ochi de cîteva ori, dar nu trase. Se mai mută puțin spre creastă; se așeză în dosul altor tufe mai dese și-apoi luă pușca iar la ochi, purtînd-o cînd la dreapta, cînd la stînga. Cînd numai iată că în limpezișul de poiană, dintre cei trei pîndari, s'arată și namila de urs cocoțat în spatele vacii. Dohorîtă de oboseala goanei și pierderea singelui, vaca își domolise goana, dar se 'ndrepta tot spre tîrlă. Jigania, văzînd că-l scoate din desiș, încearcă s'abată vaca din cale. Își încleștă gura în grebănul forfota de sînge, se sprijini puternic în picioarele de dindărăt, iar cu cele de dinainte începu a o bate și-a o zgîria pe coaste.

Dar de-odată ursul se pomeni la cîtiva pași în fața lui moș Soare.... Speriat, își zburli părul aducîndu-l perie spre cap, și se ridică în două picioare. N'apucă să facă săritura din spatele vitei, și se rostogoli la pămînt lovit în inimă de cele două focuri descărcate de pușcaș.

La cîtiva pași căzu și prada.

Ciobanii tăbăriră de tăiară vita, care nu mai avea sorți de traiu, iar moș Soare se așeză pe spinarea moale a ursului fumînd tacticos din lulea.

CRONICĂ

Se știe că în Iași, sub direcția competentă a d-lui A. D. Xenopol, se organizează o procesie istorică în cinstea lui Ștefan-cel-Mare.

Neapărat că Iașii datoriază ceva memoriei marelui Voevod. Ar fi fost mai bine o carte bună, — dar până acum nu se aude de dinsa. O procesie poate fi totuși ceva înălțător, ea vorbește ochilor și rămîne în gînd.

Ciți au auzit de această procesie ieșeană, bucurîndu-se, aveau însă o mică nedumerire. Procesia va trebui să străbată stradele de căpetenie ale vechii Capitale, și acolo privitorii vor fi în mare parte Evreii.

Însă pe Evreii Ștefan nu-i cunoaște. Cu Ungurii s'a bătut și s'a împrietenit, tot așa cu Polonii, tot așa cu Turcii, cu Tatarii; la Ruși și-a măritat o fată; la Papa, în Veneția, în Florența a trimes solii; popoarelor *frînce* din Apus li-a vestit biruința de la Podul-Înnalt; a primit și solii persani de la Șahul turcoman Uzun-Hasan. Dar cu Evreii el n'a avut nimic a face.

Ei trebuie deci să se recomande. «Măria Sa Ștefan-cel-Mare. — Locuitorii evrei ai cetății de Scaun Iașii.» Foarte bine!

Însă, pentru ca Ștefan însuși să poată zice că-i «pare bine», acești Moldovenii noi, cu limbă, cu port, cu lege deosebite, ar fi trebuit să vie cu un preț de răscumpărare, cu un *bezmen* pentru locul unde stau și cîștigul ce trag, cu un prinos de împăcare.

Să zicem că unul în marii bogătași Evreii ai Iașului ar declara că iea asupra-și clădirea unei școli în amintirea lui Ștefan.

Dar nu, Domniile Lor Evreii din Iași vor «participa» numai la serbare prin «societățile» lor.

Problema e strămutată deci pe terenul pitorescului.

Organisatorii vor mări astfel cortegiul istoric de la 2 Iulie: boieri, arcași, țerani, copii de casă, steaguri, sulii, trîmbițe, și apoi... Apoi vor veni zisele «societăți», care vor «participa»: tot frumoși oameni călări, purtînd, ca la un alaiu istoric, străvechiul costum național, cu anterior de «pielea dracului», cu *peisăh* și *șreamă*.

Iar privitorii, înflăcărați, vor striga *Trăiască* și... Cum se zice pe jidovește același lucru?

* * *

D. architect Gh. Mandrea ni dă o nouă descriere de biserică. În broșura pe care a tipărit-o acum, e vorba de biserică din *Fundenii Doamnei* (București, Tip. «Cronica», 1904; cinci planșe și un plan).

Acești Fundeni se află lângă Colintina, adecă la doi pași de București, unde nu se auzise încă de această frumoasă ispravă a meșterilor din trecut. Li se zice Fundeni *Doamnei*, probabil pentru că vor fi fost de la 1822 înainte proprietatea soției lui Grigorie-Vodă Ghica, cel d'întăiu Domn pămîntean după Eterie.

Ctitorul e Mihai Cantacuzino Spatarul. D. Mandrea știe din «Istoria Ro-

minilor» de d. Xenopol că el a învățat în străinătate și avea cunoștinți de artă; e adevărat: aceasta se spune în chiar «Genealogia Cantacuzinilor». Acel Dumitrașco Racoviță care-î e asociat în ctitorie, era ginerele lui Mihai și fratele lui Mihai-Vodă Racoviță. Așezarea i-a fost în Țara-Românească mai mult.

Ca plan, ca podoabe în piatră și stuc, ca zugrăveală,—păstrată în pridvor —, această bisericuță trebuie a se număra printre cele mai frumoase pe care ni li-a lăsat sfîrșitul veacului al XVIII-lea. Meșterii vor fi fost parte Răsăriteni, parte Sași (v. *Literatură și arta română*, IV, p. 687). Descrierea ei în broșura d-lui Mandrea e o revelație plăcută tuturor acelor cari-și dau samă de adevărul și valoarea artei noastre de până dăunăzi.

* * *

Supt titlul «Din corespondența bavareză și saxonă (1691-1739)», d. Ilie El. Angelescu tipărește un număr de rapoarte germane privitoare la istoria țărilor noastre pe vremea cînd Turcii se aflau în război cu Germanii. D-sa le întovărășește de note folositoare și de o tablă a cuprinsului, amănunțit făcută.

N. IORGA.

* * *

Intr'o cronică literară anonimă a *Epocăi* de la 11 Iunie a. c. (No. 159) ni se dau cîteva informații interesante asupra unei traduceri a lui Eminescu din Schiller și a împrejurărilor în care s'a făcut ea. Este vorba de balada «*Der Handschuh*» (Mănușa), apărută la 2 Ianuarie 1881 în jurnalul umoristic din Lipsca, *Der Schalk*, cu o serie de ilustrații escelente ale unui tînăr artist din Weimar, mulțumită cărora numărul revistei se răspîndi în toată Germania și chiar în străinătate. Editorul, nevoit să scoată o a doua ediție¹, se gîndi să o popularizeze și mai mult, dînd textul poeziei în traducere, pe mai multe limbi europene. Traducerea romînească se datorește lui Eminescu, rugat pentru aceasta de scriitorul german Eduard Grisebach, editorul operelor lui Schopenhauer, care se afla pe atunci la București, în calitate de consul german și făcuse cunoștința lui Eminescu în casa d-lui Maiorescu și în cercul *Concubinilor literare*. Filosofia lui Schopenhauer, deopotrivă de simpatică scriitorului german și poetului român, i-a împrietenit de sigur foarte repede.

Ni se mai spune în acea cronică literară că traducerea lui Eminescu ar fi o lucrare «*necunoscută pîn'acum*», înțelegîndu-se că am avea de înregistrat o «descoperire», datorită unei fericite întîmplări care a pus în mîna autorului notiței din *Epoca* volumul respectiv din *Schalk-Bibliothek*, păstrat printre cărțile d-lui Maiorescu, de la care avem de sigur și prețioasele comunicări despre relațiile dintre Eminescu și Ed. Grisebach. Regret că «descoperirea» *Epocăi* nu se poate admite. Traducerea romînească a baladei lui Schiller a apărut, cu iscălitura lui Eminescu, încă la 1881 în revista «*Amicul Familiei*» (No. 17—18); mai tîrziu, ținîndu-se poate seamă de cei ce nu-și pierd vremea cu răsfoirea oricărei reviste obscure, aceeași traducere a fost ree-

¹ *Schalk-Bibliothek*, Heft 5, *Der Handschuh*, Leipzig 1881, Verlag von Fr. Thiel.

ditată într'una din cele mai răspândite biblioteci *populare* pe care le avem, în Șaraga (M. Eminescu, Poezii, ediția cea mai nouă, apărută acum vre-o doi ani; pp. 185—6; este a patrusprezecea mie din această ediție, dealtminteri destul de rău îngrijită, a poeziilor lui Eminescu).

Convorbiri literare (No. 6, 1 Iunie, București 1904) cuprinde un foarte bogat material literar și științific. D. G. Murnu continuă frumoasa d-sale traducere din Iliada (cîntul X), d. E. A. Pangrati publică mai departe studiul d-sale temeinic asupra Universităților noastre, d. H. Tiktin are un articol luminos asupra ortografeii, d. N. Iorga dă la iveală știri nouă despre Unirea Principatelor, d. dr. N. Leon resumă foarte limpede și concis momentele principale ale cestiunii eredității. Mai citim un sonet de d. A. Naum, o critică a d-lui G. Munteanu Murgoci asupra cărții d-lui Gr. Dănescu despre *Dobrogea* și câteva dări de seamă ale d-lui G. Bogdan-Duică (despre M. Saldoveanu, *Povestiri*; C. Sandu, *Drum și Popas*; I. Bianu, *Discurs de recepție* și I. Rațiu, *Studii și biografii*).

* * *

Făt-frumos (No. 6 Iunie 1, Bîrlad, 1904), publică poezii de G. Tutoveanu, A. Naum, Al. Zamfirescu și A. Mindru; câteva scrisori ale lui V. Alecsandri către P. V. Grigoriu, regretatul poet și traducător de la Iași; un articol despre Creangă și Eminescu, scris de Emilgar, care și-ar fi putut aduce aminte că asupra aceluiași subiect s'a mai publicat cîte ceva (vezi G. Panu, «Săptămîna», 1902; Il. Chendi, «Preludii»); o povestire de N. Stoleriu, și un document de la Ștefan-cel-Mare, publicat după o copie scoasă de pe traducerea din 1786. de pe originalul slavon, de Gh. Evloghie, dascălul de la Mitropolia din Iași.

* * *

Paloda literară (No. 5, Bîrlad, 1904) poartă 'n frunte un... *Lied* [ne germanisăm!] pentru minele (*sic*) palide» (Cincinat Pavelescu); apoi începutul unei traduceri (a *traducerii* franțuzești, se pare) din monografia celebrului scriitor german H. St. Chamberlain, despre Richard Wagner; o poezie duioasă a d-lui D. Nanu; o altă traducere. (despre *lene* și diferitele ei forme); iarăși poezii (Al. Zamfirescu, Al. Gherghel) și iarăși o traducere (după Gustave Le Bon): în sfîrșit tot o poezie și tot o traducere (din Guy de Maupassant).

* * *

Luceafărul (N-rele 9—11; Iunie, Budapesta, 1904) are un articol festiv despre jubileul *Familiei* (de Al. Ciura), cu portretul d-lui I. Vulcan, o schiță foarte bună a d-lui Z. Bîrsan, luată din viața țăranilor ardeleni de astăzi; poezii de N. Otavă, Z. Bîrsan, L. Daș; o schiță bine scrisă de Simin; un articol despre d. I. Bianu de d. Oct. Tăslăuanu; o comunicare istorică de N. Dobrescu; traducerea Tragediei omului (Madách) și dări de seamă.

Sc.